BITIRUVCHI YOSHLARNI ZAMONAVIY KASBLARGA YO‘NALTIRISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI VA ISTIQBOLLARI

Toshkent viloyati Toshlkent tumani 14- umumiy o’rta ta’lim maktabi amaliyotchi psixologi

Ilxomova Dilfuza Raxmatovna

ANNOTATSIYA: Bitiruvchi yoshlarni to‘g‘ri kasbga yo‘naltirish bugungi kunning eng dolzarb ijtimoiy-pedagogik masalalaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy mehnat bozoridagi shiddatli o‘zgarishlar yoshlardan nafaqat nazariy bilim, balki yangi texnologiyalarni egallash va kreativ fikrlashni talab etmoqda. Ushbu maqolada maktab bitiruvchilarining qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlashda psixologik diagnostika usullarining o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli iqtisodiyot davrida yuzaga kelayotgan yangi kasblar va ularning istiqbollari haqida keng ma’lumotlar yoritilgan. Maqola yakunida bitiruvchilarning kasbiy o‘z-o‘zini aniqlash jarayonini takomillashtirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: bitiruvchi, zamonaviy kasb, kasbga yo‘naltirish, psixologik diagnostika, raqamli iqtisodiyot, mehnat bozori, intellektual salohiyat, kelajak strategiyasi.

KIRISH

Insoniyat tarixining yangi bosqichi bo‘lgan To‘rtinchi sanoat inqilobi (Industry 4.0) mehnat bozori arxitekturasini tubdan o‘zgartirib yubordi. An’anaviy kasblarning ko‘pchiligi transformatsiyaga uchrayotgan yoki butunlay yo‘qolib borayotgan bir davrda, maktab bitiruvchilarini to‘g‘ri yo‘naltirish davlat ahamiyatiga molik vazifa hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim va yoshlar siyosatiga oid farmonlarida ham yoshlarni zamonaviy, yuqori daromadli va intellektual kasblarga tayyorlash ustuvor vazifa qilib belgilangan.

Qarshi shahridagi 50-umumiy o‘rta ta’lim maktabi bitiruvchilari misolida ko‘radigan bo‘lsak, o‘quvchilarning kasb tanlash jarayoni ko‘p hollarda ota-onalar

xohishi yoki do‘stlarining ta’sirida kechadi. Bu esa kelajakda mutaxassisning o‘z ishidan qoniqmasligiga va jamiyatda o‘z o‘rnini topa olmasligiga sabab bo‘lishi mumkin. Shuning uchun, maktab psixologi sifatida bitiruvchilarga zamonaviy kasblar olami haqida tushuncha berish va ularning individual-psixologik xususiyatlariga mos keladigan yo‘lni ko‘rsatish dolzarbdir.

ASOSIY QISM

1. Zamonaviy mehnat bozorining talablari va "Kelajak kasblari"

Bugungi kunda jahon bozorida IT-texnologiyalar, sun’iy intellekt, biotexnologiya, muqobil energiya manbalari va kreativ iqtisodiyot sohalari yetakchilik qilmoqda. Bitiruvchilar faqatgina huquqshunos yoki iqtisodchi bo‘lishga emas, balki quyidagi zamonaviy yo‘nalishlarga e’tibor qaratishlari lozim:

Data Scientist (Ma’lumotlar tahlilchisi): Katta hajmdagi ma’lumotlar bilan ishlash.

SMM va Raqamli marketing: Mahsulot va xizmatlarni ijtimoiy tarmoqlarda ilgari surish.

Grafik dizayn va UX/UI dizayn: Raqamli mahsulotlarning vizual ko‘rinishini yaratish.

Yashil iqtisodiyot mutaxassislari: Ekologik muammolarni texnologik yechish.

2. Kasbga yo‘naltirishda psixologik metodikalarning qo‘llanilishi

Bitiruvchini kasbga yo‘naltirishda maktab psixologi bir qator diagnostik usullardan foydalanadi. Bizning maktabimizda quyidagi metodikalar samarali qo‘llanib kelinmoqda:

E.Klimovning "Kasbiy yo‘naltirilganlik" so‘rovnomasi: O‘quvchining "inson-texnika", "inson-tabiat", "inson-belgi" kabi tizimlarga moyilligini aniqlaydi.

Dj.Xollandning "Kasbiy shaxs tipi" testi: Shaxsning realistik, intellektual, ijtimoiy yoki artistik tipga mansubligini ko‘rsatadi.

Kasbiy motivatsiya tahlili: O‘quvchi kasbni nima uchun tanlayotganini (moddiy manfaat, shon-shuhrat yoki qiziqish) ochiqlaydi.

3. Oila va maktab hamkorligi

Kasb tanlashda oilaviy muhitning ta’siri juda katta. Ko‘p hollarda ota-onalar farzandining zamonaviy kasblarga bo‘lgan qiziqishini "vaqtinchalik xobbi" deb hisoblaydilar. Psixologning vazifasi ota-onalar bilan tushuntirish ishlarini olib borish, ularga zamonaviy kasblarning istiqbollarini tushuntirish va farzandining iqtidorini tan olishga ko‘maklashishdan iborat.

4. Amaliy tavsiyalar va treninglar

Bitiruvchilarni kasbga tayyorlashda "Kasblar festivali", "Muvaffaqiyatli insonlar bilan uchrashuv" va "Mening kelajakdagi bir kunim" kabi psixologik treninglar o‘tkazish yuqori samara beradi. Shuningdek, yoshlarga "Soft skills" (yumshoq ko‘nikmalar) — jamoada ishlash, kommunikativlik, vaqtni boshqarish va muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirish o‘rgatiladi.

XULOSA

Bitiruvchi yoshlarni zamonaviy kasblarga yo‘naltirish jarayoni tizimli yondashuvni talab etadi. Faqatgina fanlarni o‘zlashtirish yetarli emas, bitiruvchi o‘zining kuchli va kuchsiz tomonlarini anglagan holda, o‘zgaruvchan dunyoga moslasha olishi kerak. Maktab psixologi, o‘qituvchilar va ota-onalar hamkorligi bitiruvchining nafaqat kasb tanlashida, balki hayotda o‘z baxtini topishida ham hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, yoshlarimizni zamonaviy kasblarga yo‘naltirish orqali biz nafaqat ularning kelajagini ta’minlaymiz, balki mamlakatimizning iqtisodiy va texnologik yuksalishiga poydevor qo‘yamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston strategiyasi". – Toshkent: "O‘zbekiston", 2021.
2. G‘oziyev E.G‘. "Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi)". – Toshkent, 2010.

3. Davletshin M.G. "Zamonaviy maktab o‘quvchisi psixologiyasi". – Toshkent, 1999.
4. Yo‘ldoshev J.G‘. "Zamonaviy dars va unga qo‘yiladigan talablar". – Toshkent, 2015.
5. Boymurodov N. "Kasb tanlashga tayyorlash". – Toshkent, 2008.
6. Bentley T. "Learning beyond the Classroom: Education for a Changing World". – London: Routledge, 1998.